

En gynnad minoritet?

Den finlandssvenska litteraturen i den litterära priskulturen

DEN LITTERÄRA PRISKULTURENS ENORMA expansion i modern tid har omtalats av många forskare; James F. English har exempelvis beskrivit den utbredda prispraktiken som ”det kanske mest allmänt förekommande inslaget i kulturlivet, tangerande varje hörn av det kulturella universumet”.¹ Samtidigt är orättvisor och ojämlikhet vanligt förekommande i många prissammanhang; generellt sett har den litterära priskulturen i nästan alla länder präglats av ”nationell politik, bildandet av litterära kottier, religiösa övertygelser, rasfördomar, dubbelmoral och periodens rådande ideologier”, som Benedict Anderson uttryckt det.²

Föreliggande studie bygger – i utvidgad och omarbetad form – på ett föredrag med titeln ”Great expectations. Finland-Swedish writers and the Nordic literary prize culture” som jag presenterade på konferensen ”Literary prize culture in the Nordic countries. Prizes as engines of comparison” vid Ludwig-Maximilians-Universität i München 5–7/10 2023. Arbetet har skett inom ramarna för forskningsprojektet ”Doldisarna. Litteratur-sociologiska nedslag bland aktörer och delfält inom den svenska litteraturen i Finland 1830–2023”, finansierat av Svenska kulturfonden i Finland (2023–2024) och ”Osynliga aktörer, obekanta nätverk. Litteratursociologiska studier av den svenska litteraturen i Finland 1830–2023”, finansierat av Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse (2024–2026).

1. “[...] perhaps the most ubiquitous feature of cultural life, touching every corner of the cultural universe”. James F. English, *The Economy of Prestige: Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value*, Cambridge & London: Harvard University Press 2005, s. 2. Översättning till svenska: TR.
2. ”In almost every country, of course, the awarding of literary prizes has typically been contaminated by national politics, the formation of literary cliques, religious convictions, racial prejudices, double standards and the ideologies of the period.” Benedict Anderson, ”The unrewarded. Notes on the Nobel prize for literature”, *New Left Review* 80, 2013, s. 99, <https://newleftreview.org/issues/ii80/articles/benedict-anderson-the-unrewarded> (hämtad 7/8 2023). Översättning till svenska: TR.

Olika kulturella, etniska och språkliga minoriteter, liksom kvinnor är således underrepresenterade i prissammanhang. Själva begreppet ”minoritetslitteratur” inbegriper också ofta, som Kristina Malmio uttryckt det, en implicit ”tanke om en marginaliserad position och förtryck i form av mindre ekonomiska, sociala eller kulturella resurser”.³ Den finlandssvenska litteraturen skiljer sig av historiska orsaker emellertid i många avseenden väsentligt från den beskrivningen: egna litterära institutioner, goda ekonomiska resurser, en lång litterär tradition och det faktum att svenska utgör det ena av Finlands två nationalspråk innebär helt andra förutsättningar.⁴

Vad innebär den här ställningen för den finlandssvenska litteraturen i litterära prissammanhang? Kan det i själva verket i vissa avseenden vara en *fördel* att tillhöra en minoritetslitteratur som den finlandssvenska? Syftet med föreliggande artikel är att undersöka representationen av finlandssvenska författare i den litterära priskulturen i Finland, och att diskutera i vilken mån finlandssvensk litteratur konsekreras som en naturlig del av den finländska litteraturen genom litterära priser. Vilken betydelse har den egna priskulturen inom minoriteten, uppbackad av kapitalstarka finlandssvenska fonder och stiftelser? I vilken mån är finlandssvenska författare och verk representerade bland pristagare och nominerade när det gäller de största och mest prestigefyllda finländska litteraturpriserna? Vilket inflytande har rapporteringen och opinionsbildningen i finlandssvensk press haft på de prisutdelande instanserna i nomineringsprocesser och val av pristagare, samt i sammansättning av prisjuryer och prisstadgar?

Metodmässigt kombineras en statistisk undersökning av den finlandssvenska representationen bland pristagare och nominerade till de största litteraturpriserna i Finland, med en diskursiv läsning av hur de aktuella priserna (med största fokus på Finlandiapriset) uppmärksammas i framför allt finlandssvensk press.

3. Kristina Malmio, ”99 %? En kvantitativ studie av litteratur publicerad på svenska i Finland året 1916”, Jeremy Bradley (red.), *Tonavan Laakso: Eine Festschrift für Johanna Laakso*, Wien: Praesens Verlag 2022, s. 536–565, citatet s. 536, <http://hdl.handle.net/10138/351517> (hämtad 24/5 2024).
4. Ibid, s. 536. Jfr också Anna Möller-Sibelius, ”Från nationellt uppvaknande till identitetskonstruktion. Litteraturhistorieskrivning om den svenska litteraturen i Finland”, *Samlaren* 139, 2018, s. 24–51, framför allt s. 46, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020100882293>.

Från ungefär millennieskiftet och framåt har ett stort och dynamiskt internationellt forskningsfält växt fram kring den litterära priskulturen.⁵ Särskilt Nobelpriset i litteratur och dess betydelse har naturligt nog tilldragit sig flera forskares intresse.⁶ Jerry Määttä har gjort en omfattande kartläggning av de många litterära priserna i Sverige vid sidan av Nobelpriset, Terhi Leppäaho har kartlagt litteraturpriser i Finland och hur de uppmärksammats i pressen och jag själv har undersökt den finlandssvenska representationen bland mottagarna av litterära priser i Sverige.⁷

5. Bland otaliga studier i ämnet kan nämnas t.ex.: Luke Strongman, *The Booker Prize and the Legacy of Empire*, Leiden: Brill 2002, <https://doi.org/10.1163/9789004490574>; Claire Squires, "A common ground? Book prize culture in Europe", *Javnost – The Public* 11, 2004:4 s. 37–47, <https://doi.org/10.1080/13183222.2004.11008866>; Anna Auguscik, *Prizing Debate: The Fourth Decade of the Booker Prize and the Contemporary Novel in the UK*, Bielefeld: transcript Verlag 2017, <https://doi.org/10.1515/9783839438534>; Petra Broomans, Mathijs Sanders & Jeanette den Toonder (eds.), *Literary Prizes and Cultural Transfer*, Groningen: Barkhuis 2021, <https://doi.org/10.2307/j.ctv23w-f37q>; Stevie Marsden, "Literary prize cultures: a fairer future?", *Wasafiri* 38, 2023:1, s. 67–79, <https://doi.org/10.1080/02690055.2023.2133859>.
6. Några av studierna från de senaste åren är t.ex.: Kjell Espmark, *Nobelpriset i litteratur – ett nytt sekel*, Stockholm: Svenska Akademien 2021; Sanna Nyqvist, *Rajähemiehen perintö. Vallasta, kirjallisuudesta ja Nobelin palkinnosta*, Helsinki: Tammi 2019; Jana Rüegg, *Nobelbanor: Svenska förlags utgivning av översatta Nobelpristagare i litteratur sedan 1970*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, Uppsala universitet 2021; Jørgen Sneis & Carlos Spoerhase, "The Nobel roll of honor. Comparing literatures and lists of Nobel laureates in the early twentieth century", *Orbis Litterarum* 78, 2023:3, s. 147–166, <https://doi.org/10.1111/oli.12377> (skriven inom ramarna för det större, pågående forskningsprojektet "The Nobel Prize in Literature as a Global Standard of Comparison"); Paul Tenngart, *The Nobel Prize and the Formation of Contemporary World Literature*, New York: Bloomsbury Academic 2023, <https://doi.org/10.5040/9781501382154>.
7. Jerry Määttä, "Pengar, prestige, publicitet. Litterära priser och utmärkelser i Sverige 1786–2009", *Samlaren* 131, 2010, s. 232–329, <urn:nbn:se:uu:diva-155043>; Terhi Leppäaho, *Kiitosta kiinnostavimmalle kirjallisuudelle. Suomessa myönnettävät kirjallisuuspalkinnot ja niistä tuotettu kirjallinen julkisuus lehdistöissä 1970–2000*, Joensuu: Itä-Suomen yliopisto 2018, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2963-1>; Tomi Riitamaa, "... på svenska skrivande skönlitterära författare av talang ...' Finlandssvenska mottagare av litterära priser i Sverige", Hilda Forss, Hanna Lahdenperä & Julia Tidigs (red.), *Tanke/världar. Studier i nordisk litteratur*, Nordica Helsingiensia 61, Helsingfors: Finskugriska och nordiska avdelningen vid Helsingfors universitet 2022, s. 187–208, <https://doi.org/10.31885/978951515069>. Se även Niklas Bengtsson, *Kirjallisuuspalkinnot Suomessa*, Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy 2003; Jussi Nuorteva, "Statens pris och belöningar", John Strömberg, Jussi Nuorteva & Christina Forssell (toim.), *Valtio palkitsee – Staten belönar*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007, s. 241–271.

En stor del av den tidigare forskningen tar sin utgångspunkt i Bourdieus fältkoncept där olika former av kapital står på spel, och infogar litterära priser och aktörerna och institutionerna bakom dem som viktiga konsekkrerande agenter i fältet.⁸ Så exempelvis James F. English i ett standardverk på området, *The Economy of Prestige* (2005), där litteratur- och kulturpriser beskrivs som ”det enskilt bästa instrumentet för att förhandla om transaktioner” mellan olika former av kapital.⁹ Jerry Määttä bygger i viss mån vidare på Englishs teori och framhåller att det främst är ekonomiskt, kulturellt och journalistiskt kapital som opererar och utväxlas mot varandra i den litterära priskulturen, med det journalistiska kapitalet (Määttä föredrar termen ”medialt kapital”) som ett slags medlare som möjliggör växelspel och transaktioner också mellan de hos Bourdieu oförenliga och polariserande kapitalformerna, ekonomiskt och kulturellt kapital.¹⁰

I föreliggande studie undersöker jag hur finlandssvensk litteratur konsekkreras i olika faser av den finländska priskulturen, och hur medialt kapital (som alstras genom rapporteringen om priserna i finlandssvensk press) utväxlas mot ekonomiskt och kulturellt kapital. Inledningsvis redogörs kort för den betydelsefulla egna, finlandssvenska priskulturen, som i många fall genererar ett första skede av konsekkration, ekonomiskt, kulturellt och medialt kapital. Sedan fokuseras litterära statspriser, som från början tjänade som en viktig officiell konsekkrationsinstans för den nationella litteraturen. Vidare följer två längre avsnitt om Finlandiapriset. Fokuseringen på och det tilltagna utrymmet för detta pris motiveras av att det är landets överlägset mest välbevakade och i många avseenden mest prestige-fyllda och viktigaste litteraturpris, och därmed också genererar mest medialt, ekonomiskt och kulturellt kapital. Sedan följer ett avsnitt

8. Begreppet konsekkration används här i bourdieusk mening. Enligt Bourdieu innebär konsekkration i det här avseendet en akt eller process där ett konstverk eller en konstnär legitimeras och tillerkänns värde. En konsekkrerande agent ”bidrar till att skapa värdet på den författare han beskyddar genom att helt enkelt lyfta fram honom till en känd och erkänd existens [...]”. Pierre Bourdieu, *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 2000, s. 252.

9. “[...] the single best instrument for negotiating transactions”. English, *The Economy of Prestige*, s. 10. Översättning till svenska: TR.

10. Määttä, ”Pengar, prestige, publicitet”, s. 236–237.

om Runebergspriset, som på flera plan lanserats som ett alternativ till Finlandiapriset. Undersökningen avslutas med ett sammanfattande avsnitt, där den finlandssvenska litteraturens gynnsamma position i priskulturen diskuteras i ett bredare perspektiv, bland annat genom utblickar mot dess representation bland nominerade till och mottagare av de största sverigesvenska och samnordiska litteraturpriserna.

DEN EGNA, FINLANDSSVENSKA PRISKULTUREN

Litteraturpriser kan, som Claire Squires har framhållit, användas som ett medel för att understödja och utveckla litteraturproduktionen inte minst i områden och bland folkgrupper vars ”ekonomier är missgynnade eller där läskulturen är mindre utvecklad”.¹¹ Men de kan också främja litteratur inom språkliga och kulturella minoriteter som befinner sig i en utsatt position av andra orsaker.¹² Mot slutet av 1800-talet blev inrättandet av litterära priser också ett viktigt instrument hos den framväxande svenska minoritetsrörelsen för att stötta den svenskspråkiga litteraturen, kulturen och bildningen i Finland som upplevdes vara under stark press. Som en motreaktion på den finsknationella väckelserörelsen – fennomani – som växt sig allt starkare, grundades motsvarigheter till de fennomanska föreningar, vetenskapliga samfund och lärda sällskap som hade bildats. Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) grundades 1885, och i de ursprungliga stadgarna fastslogs att sällskapets huvuduppgift skulle vara ”att främja literär värksamhet på svenska språket genom prisbelöningar och understöd”.¹³ Som Bo Finne konstaterat har utdelningen sedermera ”vuxit till då oanade proportioner”.¹⁴ I dag delar SLS årligen ut närmare 500 000 euro i litterära och vetenskapliga priser. Det främsta är Karl Emil Tollanders

11. Squires (”A common ground?”, s. 43) skriver: ”Literary prizes can be used to encourage and develop regional and national publishing industries, particularly those whose economies are disadvantaged or within which a reading culture is less developed.” Översättning till svenska: TR.

12. Jfr. *ibid.*

13. Citerat i Bo Finne, *Donatorernas bok. Människorna bakom fonderna i Svenska litteratursällskapet i Finland*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, korrigerad pdf-upplaga 2016 [2010], s. 18, <https://www.sls.fi/sv/utgivning/donatorernas-bok> (hämtad 25/8 2023).

14. *Ibid.*, s. 18.

pris som med en prissumma på 45 000 euro (2023) och en tillhörande medalj utgör ett av Nordens största litterära priser.¹⁵

Flera andra stiftelser och fonder, som exempelvis Svenska kulturfonden i Finland (grundad 1908) och Svenska folkskolans vänner (grundad 1882) stödjer också finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden bland annat genom utdelning av litteratur- och kulturpriser. Sammanlagt disponerar närmare 400 finlandssvenska fonder och stiftelser i dag en förmögenhet på nästan fem miljarder euro, där en inte ringa del av den årliga avkastningen delas ut som stipendier och litteraturpriser till finlandssvenska författare.¹⁶ Vidare delar exempelvis Svenska Yle sedan år 2000 ut ett pris till årets bästa finlandssvenska bok i syfte att ”stödja den finlandssvenska litteraturen och ge den ytterligare utrymme på våra plattformar”.¹⁷

Det finns alltså en väluppbyggd och kapitalstark litterär priskultur inom det egna, finlandssvenska litterära fältet, som fungerar som ett slags första konsekreerande instans för litteraturen och där ekonomiskt, kulturellt och medialt kapital sätts på spel.

LITTERÄRA STATSPRISER

Litteraturpriser inrättades också tidigt för att främja den finskspråkiga litteraturens utveckling. Statspriset i litteratur instiftades 1865 på initiativ av fennomanen Johan Vilhelm Snellman, och bakom initiativet ”låg otvivelaktigt hans strävan att betona nationens och den finska litteraturens livskraft”, som Jussi Nuorteva har konstaterat.¹⁸ Även Niklas Bengtsson framhåller att de statliga litteraturpriserna var ”en

15. Information om SLS olika pris finns på SLS webbplats: ”Våra pris”, <https://www.sls.fi/sv/pris/> (hämtad 1/8 2024).

16. Malin Ekholm, Petter West & Linus Lång, ”Svenskspråkiga stiftelser har tillgångar på över 4,5 miljarder, det blir 15 000 euro per finlandssvensk – vem sitter på pengarna och vem får dem?”, Svenska Yle 29/9 2022, <https://svenska.yle.fi/a/7-10021133> (hämtad 27/10 2023).

17. Andréa Högberg, ”Publiken utser vinnaren av Svenska Yles litteraturpris 2023”, Svenska Yle 22/5 2023, <https://svenska.yle.fi/a/7-10034694> (hämtad 28/8 2023).

18. Nuorteva, ”Statens pris och belöningar”, s. 245. På svenska omtalas priset omväxlande som ”statspriset i litteratur” och ”statspriset för litteratur”. Här används benämningen ”statspriset(n)” för enkelhetens skull.

del av den fennomanska konstpolitiken, som syftade till att skapa en finsk-nationell enhet”.¹⁹

Detta till trots kom statspriset aldrig att bli en intern finskspråkig affär; redan från början kunde priset delas ut för verk på svenska såväl som på finska. Tidens språkstridigheter skapade emellertid snabbt kontroverser. Att Aleksis Kivi – i konkurrens med bland andra Johan Ludvig Runeberg och Josef Julius Wecksell – tilldelades det första statspriset ledde till ”skarp polemik i dåtida medier” och sågs som ett utslag av språkpolitik där ”författare av finsk- och svenskspråkig litteratur ställdes mot varandra”.²⁰

För att råda bot på språkstridigheterna fick SLS respektive Finska litteratursällskapet småningom nominera varsitt verk. Enligt Nuorteva antog senaten förslagen ”så gott som utan undantag”,²¹ medan Bengtsson är oenig härvidlag: ”I synnerhet de svenskspråkiga författarna drabbades av senatens prispolitik, eftersom till exempel Arvid Mörne blev utan pris vid fyra tillfällen.”²² Statistiken visar ändå att svenskspråkiga författare varit mycket väl representerade bland pristagarna från ett tidigt skede i prisets historia (se Tabell 1): innan Finlands självständighet var andelen svenskspråkiga pristagare (27,4 procent) mer än dubbelt så stor som den svenskspråkiga andelen av befolkningen, som vid den här tiden utgjorde cirka 12 procent. Samtidigt gavs det ut betydligt fler svenskspråkiga böcker i förhållande till populationen: perioden 1885–1915 var 29,6 procent av samtliga utgivna verk på nationalspråken svenskspråkiga, vilket torde utgöra en viktig förklaring till överrepresentationen av svenskspråkiga pristagare under perioden.²³ Även om den finskspråkiga bokutgivningen ökade snabbt, var en förhållandevis stor andel av utgivningen i Finland

19. "[...] kirjallisuuspalkinnon olivatkin osa fennomaanista taidepolitiikkaa, joka pyrki suomalais-kansallisen yhtenäisyyden luomiseen." Bengtsson, *Kirjallisuuspalkinnot Suomessa*, s. 16. Översättning till svenska: TR.

20. Nuorteva, "Statens pris och belöningar", s. 245, 265.

21. *Ibid.*, s. 247.

22. "Erityisesti ruotsinkieliset kirjailijat kärsivät senaatin palkintopolitikasta, sillä esimerkiksi Arvid Mörne jätettiin palkitseematta neljä kertaa." Bengtsson, *Kirjallisuuspalkinnot Suomessa*, s. 17. Översättning till svenska: TR.

23. Statistiken hämtad från: Ola Zwegbergk, *Om bokförlag och förläggare i Finland. En översikt*, Helsingfors: Finlands förlagsförening 1958, s. 104.

Tabell 1. Finlandssvenska mottagare av statspriser i litteratur

Pris (årtal)	Antal totalt	Antal fi.sv.	Andel fi.sv.
Statspriset i litteratur (1865–1915)	84	23	27,4 %
Statspriset i litteratur (1919–1992)	578	144	24,9 %
Finlandspriset (1993–2023)	50	11	22,0 %
Statspriset i litteratur (1999–2023)	24	5	20,8 %
Samtliga	736	183	24,9 %

Statspriser i litteratur delades inte ut åren 1916–1918.

svenskspråkig under lång tid: 1920–1935 utgjorde den 23,9 procent och perioden 1940–1955 19,3 procent.²⁴

Från självständigheten och framåt har den finlandssvenska representationen bland pristagarna varit fortsatt stark, också när det gäller Finlandspriset som under några år ersatte Statspriset i litteratur och som fortsättningsvis delas ut (se Tabell 1).

Även om andelen svenskspråkiga mottagare sjunkit något med åren, ser vi en fortsatt kraftig överrepresentation i nutid, som faktiskt är ännu större än för drygt hundra år sedan med tanke på att andelen personer med svenska som modersmål i dag endast utgör cirka fem procent av landets befolkning. Detta också med tanke på att den tidigare svenskspråkiga överrepresentationen i bokutgivningen med tiden minskat för att till slut försvinna helt: 1980 utgjorde svenskspråkiga skönlitterära verk 11,9 procent av den utgivna inhemska skönlitteraturen, 1990 var siffran 9,9 procent och år 2000 motsvarade siffran andelen av befolkningen, det vill säga cirka 5 procent. Åren 2020, 2021 och 2022 har andelen svenskspråkiga skönlitterära verk i den inhemska utgivningen – drygt 4 procent – faktiskt varit lägre än befolkningsandelen.²⁵ Genom åren har statspriserna i litteratur medverkat till att från officiellt, statligt håll konsekvrera finlandssvensk litteratur som en naturlig del av den finländska litteraturen.

24. Ibid.

25. Sirkku Hiltunen, Nina Koivula & Tarja Ruuskanen (red.), *Statistisk årsbok för Finland 2023*, Helsingfors: Statistikcentralen 2023, s. 113 (Tabell 7.4. Litteratur som utgivits i Finland 1980–2022), https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/188219/yyti_stv_202300_2023_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y (hämtad 1/3 2024).

Att tillkännagivandet av det allra första statspriset i litteratur orsakade ett litterärt gräl av den dignitet som omtalats ovan hör inte till ovanligheterna, utan är snarare ett exempel på det som James F. English kallar prisernas ”skandalösa valuta”.²⁶ Kontroversen, eller skandalen, är inbyggd som en naturlig och oskiljbar beståndsdel av själva priset från det att det instiftas och söker vinna prestige och mark i det litterära fältet, menar English:

När det gäller Nobelpriset, Bollingen och otaliga andra priser uppstår bedömningsskandaler praktiskt taget från och med den allra första prisutdelningen, just för att sådana skandaler går rakt in i hjärtat av prisets till en början bräckliga anspråk på legitimitet. Varje nytt pris är alltid redan skandalöst.²⁷

Som English framhåller är det ”de mest prestigefyllda priserna” som drar till sig den intensivaste kritiken.²⁸ Så är fallet med Finlandiapriset, landets mest uppmärksammade litteraturpris, som inrättades av Finlands bokstiftelse och som delades ut första gången 1984. Från början delades priset endast ut i en kategori – där alla genrer var välkomna – men 1989 instiftades kategorin Fack-Finlandia för facklitteratur och sedan 1997 delas även Finlandia Junior-priset årligen ut för bästa barn- eller ungdomsbok. Efter ändringar i prisstadgarna 1993 kan det skönlitterära Finlandiapriset (som fokuseras här) endast delas ut för en ”meriterad finländsk roman”.²⁹ En tremannajury, utsedd av bokstiftelsen, nominerar varje år minst tre och högst sex romaner

26. Se framför allt titlen ”Scandalous currency” och ”The new rhetoric of prize commentary” i English, *The Economy of Prestige*, s. 187–196, 197–216.

27. ”With the Nobel, the Bollingen, and countless other prizes, judging scandals arise practically from the moment of the inaugural award presentation precisely because such scandals go to the very heart of the prize’s initially fragile claim to legitimacy. Every new prize is always already scandalous.” English, *The Economy of Prestige*, s. 192. Översättning till svenska: TR.

28. “[...] the most prestigious awards draw the most intensely critical sniping”. Ibid, s. 187. Översättning till svenska: TR. Se också t.ex. Auguscik, *Prizing Debate*.

29. “[...] ansiokkaalle suomalaiselle romaanille”. Suomen Kirjasäätiö, ”Finlandia-palkintojen säännöt”, <https://kirjasaatio.fi/finlandia/tietoa-finlandia-palkinnoista/finlandia-palkintojen-saannot> (hämtad 30/10 2023). Översättning till svenska: TR.

(tidigare kunde upp till tio verk nomineras), varpå en enväldig domare utser den slutliga vinnaren. Prissumman är i skrivande stund 30 000 euro.³⁰ Som Terhi Leppäaho visat i sin kartläggning av närmare hundra finländska litteraturpriser fick Finlandiapriset snabbt ett enormt medialt genomslag och står i en klass för sig vad gäller uppmärksamhet i finländsk press.³¹

Helt enligt priskulturens logik har det prestigefyllda priset också kantats av kritik och skandaler genom åren. I den finlandssvenska rapporteringen har en övervägande del av kritiken handlat om språk- och minoritetspolitiska aspekter; inte minst de år då få eller inga finlandssvenska författare funnits med bland de nominerade. År 1992, då endast en finlandssvensk författare var nominerad, menade Gustaf Widén i *Hufvudstadsbladet* att "[u]tdelningen för den finlandssvenska litteraturen blev oväntat mager" efter att man "vant sig vid att två eller tre böcker på svenska finns med bland kandidaterna".³²

Kaj Hedman på *Österbottningen* efterlyste för sin del ett eget, finlandssvenskt Finlandiapris:

Det är bra att de finlandssvenska böckerna får vara med också i ett nedbantat Finlandia. Men å andra sidan – vore det inte på sin plats att vi hade också något slags Svensk-Finlandia som skulle omfatta i första hand vår egen litteratur? Våra böcker slår ju inte igenom den rikssvenska ljudvallen med några större brak så där allmänt taget, så man kan inte säga att vår närvaro där helt skulle uppväga den blygsamma roll vår finlandssvenska litteratur spelar när man delar ut priser härhemma i Finland.³³

Att ingen finlandssvensk kandidat fanns bland de nominerade 1996 ledde också till protester, bland annat från Widén:

Det har aldrig hänt tidigare i prisets tolvåriga historia.
Ingen finlandssvensk läsare har heller ingått i urvalsnämnden [...]
En självständig jury har förstås sin fulla frihet att göra sina egna val.
Och jag tror inte på en språklig kvotering i litterära sammanhang.

30. Ibid.

31. Leppäaho, *Kiitos kiinnostavimmalle kirjallisuudelle*, särskilt s. 134.

32. Gustaf Widén, "Klen utdelning för Svenskfinland", *Hufvudstadsbladet* 20/11 1992.

33. Kaj Hedman, "Svensk-Finlandia?", *Österbottningen* 20/11 1992.

Men det är förbluffande sorgligt att man just i år väljer bort det finlandssvenska.

Finlandiapriset ges numera uttryckligen till romaner och den breda epiken har nu en rad starka representanter i Svenskfinland.³⁴

Dagen efter menade Widén att många, också finskspråkiga, litteraturbedömare hade önskat att Kjell Westös *Drakarna över Helsingfors* hade funnits bland de nominerade: ”En verklig miss av juryn. [Det] är absolut en av höstens bästa böcker”, kommenterade till exempel *Ilta-Sanomats* kulturchef Matti Rinne enligt Widén.³⁵ Urvalsjuryns ordförande Liisi Huhtala – som enligt Widén besvarade hans ”svenska frågor på finska”, kommenterade: ”Inte heller den samiska litteraturen är med varje år. Och den finlandssvenska litteraturen är inte betjänt av att vara någon sorts litterärt ’skyddsobjekt’.”³⁶ Uttalandet föranledde en skriftlig protest, där författarna Paavo Haavikko och Agneta Ara bland annat menade att det ”betyder att de svenskspråkiga författarna är förbigångna som grupp, inte som individer” och att ”det inträffade är ett allvarligt tecken på snedvriden språkpolitik i en så här synlig kandidatnominering”.³⁷

Debatten letade sig också utanför tidningarnas kultursidor. I några opinionsartiklar såg man emellertid annorlunda på saken, och kritiserade snarare kritikerna och deras språkpolitiska resonemang än juryns val. I sin ledare i *Åbo Underrättelser* skrev Torbjörn Kevin:

Vi är nära ett cirkelresonemang. Å ena sidan kräver ingen av de kritiserande en svensk kvot. Det måste inte finnas en svensk bok varje år. [...]

Vi kan kritisera upplägget, men knappast resultatet. Vi kan inte ta principiellt avstånd från kvoter men ändå hävda att det inte är svårt att hitta goda svenska kandidater. [...]

Men att reagera starkt med språkliga förtecken gagnar inte den svenska litteraturen i landet.³⁸

34. Gustaf Widén, ”Ingen svensk Finlandiabok!”, *Hufvudstadsbladet* 14/II 1996.

35. Gustaf Widén, ”Förvåning vid Finlandianomineringen: ’Varför valdes inte Westö?’”, *Hufvudstadsbladet* 15/II 1996.

36. Ibid.

37. (FNB), ”Svenskspråkiga förbigicks”, *Hufvudstadsbladet* 15/II 1996.

38. Torbjörn Kevin, ”Märklig litteraturdebatt”, *Åbo Underrättelser* 16/II 1996.

I sin ledartext i *Västra Nyland* var John-Erik Jansén enig med Kevin och menade att finlandssvenska författare inte var diskriminerade om man såg till prisets historia:

Skulle det finnas en trend, eller en mer eller mindre tydlig mekanism som i praktiken sällar ut de finlandssvenska böckerna vore läget ett annat. [...]

Finlandiaprisets historia så här långt visar att den finlandssvenska litteraturen har varit mycket väl kapabel att hävda sig av egen kraft, utan att hänföras till officiella eller inofficiella kvoter.

Tunga inlägg i den finska kulturdebatten framhåller också att existensen av två nationallitteraturer är en rikedom för den finländska kulturen som helhet, en ömsesidigt befruktande samverkan.

Så är det, och då tål nog den finlandssvenska litteraturen ett misslyckat jurybeslut utan att vi behöver känna oss diskriminerade, och utan att vi behöver tala om kulturskandal.³⁹

Bo Lönnqvist tillät sig för sin del raljera något i ett debattinlägg i *Hufvudstadsbladet*, där han bland annat hänvisade till den ovan omtalade starka och välfinansierade finlandssvenska stipendie- och priskulturen:

Himmel! Navelskåderiet har fått sig en törn. Ingen finlandssvensk roman finns med bland förslagen till Finlandiapris [sic]. Men tänk om ingen fyller mättet?

Man är upprörd och antyder språkpolitik. Vi känner professor *Liisi Huhtala* som en kunnig och saklig person, på intet sätt negativ till finlandssvenska kultursträvanden. Vi anser beskyllningen vara otillständig.

Men är det möjligen så, att allt som produceras på finlandssvenska är prisvärt bara för att det är finlandssvenskt?⁴⁰

Till slut gav sig också Westö – vars favorittippade debutroman alltså inte blev nominerad – själv in i debatten med ett långt inlägg i *Hufvudstadsbladet*, där han bland annat glädde sig över att de stora

39. J-EJ (John-Erik Jansén), "Diskriminering?", *Västra Nyland* 16/11 1996.

40. Bo Lönnqvist, "Åropå kvoter och kvalitet", *Hufvudstadsbladet* 19/11 1996. Kursivering i originalet.

finska tidningarna i likhet med *Hufvudstadsbladet* tagit parti för den finlandssvenska litteraturen och ondgjorde sig över att ledarskribenterna i *Åbo Underrättelser* och *Västra Nyland* – ”de som annars sällan eller aldrig intresserar sig för litteraturen, men däremot nog slåss med näbbar och klor för det svenska i sin egen region” – trätt ”till den helfinska juryns försvar”.⁴¹

Just ”den helfinska juryn” är ett nyckelbegrepp som förekommer både uttryckligen och mera implicit i kritiken. För att rätt förstå de litterära prisernas mekanismer, och därmed också skapa förståelse för de reaktioner som följer på såväl nomineringar som val av pristagare, bör vi som Claire Squires framhåller också beakta på vilka grunder jurymedlemmar och prisdomare tillsätts och vem som tillsätter dem – det vill säga vem som står bakom priset ifråga. Svaret på dessa frågor säger enligt Squires ”mycket om den ideologiska konstruktionen” av priset.⁴²

Mycket riktigt fick Finlands bokstiftelse, som står bakom Finlanddiapriset, hård kritik i finlandssvensk press för att de tillsatt en helt finskspråkig urvalsjury 1996; Tuva Korsström på *Hufvudstadsbladet* benämnde exempelvis det hela som en ”kulturskandal” och menade att svenskspråkig representation i urvalsjuryn sannolikt hade inneburit finlandssvensk representation också bland de nominerade.⁴³

Intressant nog gav protesterna resultat. Chefen för Finlands bokstiftelse klargjorde visserligen i en intervju att ”ingenting sägs i pristadgarna om urvalsnämndens språkliga sammansättning”, och att stadgarna ”absolut inte” skulle komma att ändras. Men, tillstod han ändå: ”Visst är det bättre att det finns en svenskspråkig medlem i juryn. Till nästa år försöker vi hitta en lämplig person.”⁴⁴

Året efter var mycket riktigt nomineringsnämndens ordförande finlandssvensk – måhända en eftergift från bokstiftelsens sida – och vidare fanns två finlandssvenska författare med bland de sex nominerade kandidaterna. Att protesterna från året innan påverkade

41. Kjell Westö, ”Om författandets villkor”, *Hufvudstadsbladet* 22/11 1996.

42. ”The answer to this reveals much about the ideological construction of the particular prize.” Squires, ”A common ground?”, s. 42. Översättning till svenska: TR.

43. Tuva Korsström, ”En lista liknar sin jury”, *Hufvudstadsbladet* 15/11 1996.

44. Gustaf Widén, ”Bokstiftelsens chef: Bättre med svensk medlem i juryn”, *Hufvudstadsbladet* 22/11 1996.

juryarbetet framgår tydligt i en intervju med nämndens ordförande Tom Östling, som konstaterade att ”ingen den här gången över huvud taget ifrågasatte det finlandssvenska inslaget”, och att det nog var ”underförstått att åtminstone en svensk bok skulle nomineras”. I samma artikel uttryckte också den enväldiga prisdomaren Lassi Nummi att det var ”helt självklart” att den finlandssvenska litteraturen fanns representerad.⁴⁵

Även om priset det året slutligen gick till finska Antti Tuuri var tongångarna i den finlandssvenska pressen betydligt positivare jämfört med året innan. Gustaf Widén talade exempelvis om ”en klar revansch efter fjolårets omdiskuterade jurybeslut” och konstaterade: ”För den språkliga minoritetens självbild är också symboliska markeringar av betydelse. Den svenska litteraturen och dess publik har ingen orsak att huka sig.”⁴⁶

Den kritiska rapporteringen i finlandssvensk press året innan tog således form av ett slags medialt kapital som åtminstone i någon mån påverkade Finlands bokstiftelse att inte bara säkerställa att det till följande år fanns svenskspråkig representation i urvalsjuryn, utan att också utse den svenskspråkiga medlemmen till juryns ordförande. Rapporteringen kan också ses som en bidragande orsak till att urvalsjuryn säkerställde att det följande år fanns finlandssvenska kandidater med bland de nominerade. Det mediala kapitalet växlades sedermera till kulturellt kapital – inte enbart för de två nominerade författarna (för vilka en del av kulturella kapitalet dessutom växlades till ekonomiskt kapital i och med ökad försäljning). Som kommentatorerna ovan gör gällande innebar nomineringarna och uppmärksamheten även att det kulturella kapitalet kom hela den finlandssvenska litteraturen till del.

Jurygruppernas språkliga sammansättning – samt eventuella inofficiellt existerande kvoter – har emellertid fortsatt att dryftas gång på gång genom åren. När två finlandssvenskar nominerades till priset 2006 påpekade till exempel Pia Ingström i *Hufvudstadsbladet* att det var ”nio år sedan den inofficiella kvoten för finlandssvenskar senast sprängdes på Finlandialistan”.⁴⁷ Två år senare, då ingen finlandssvensk

45. Gustaf Widén, ”Sund, Lindberg tävlar om Finlandia”, *Hufvudstadsbladet* 21/11 1997.

46. Gustaf Widén, ”Revansch för epik på svenska”, *Hufvudstadsbladet* 10/12 1997.

47. Pia Ingström, ”Juryn önskar större tankar”, *Hufvudstadsbladet* 17/11 2006.

kandidat var nominerad, var Ingström såväl ”bestört och förvånad” som ”rasande och besviken” över att inte Robert Åsbackas *Orgelbyggaren* nominerats:

Den skulle ha kvalificerat sig som kandidat utan några som helst språkpolitiska hänsynstaganden, men det råkade nu juryn, som i år bestod av enbart finska medlemmar, inte uppfatta.

En finsk översättning fanns att tillgå, men det finns andra och subtilare kodskillnader mellan finska och finlandssvenska författare/läsare.⁴⁸

Vidare frågade sig Ingström om tidigare finlandssvenska vinnare ”i finnarnas tycke ätit upp språkminoritetens Finlandiapriskvot för tid och evighet”.⁴⁹ Urvalsjuryns ordförande Anna Kuusmin avvisade dock bestämt att man tagit några språkliga hänsyn: ”Det är årets böcker som tävlar sinsemellan, inte förlag, språk- eller åldersgrupper.”⁵⁰

År 2015 påpekade Ingström att det för andra året i rad saknades svenskspråkig representation i såväl urvalsjuryn som bland de nominerade, samt att urvalsjuryn sju av de tio senaste åren hade varit helt finskspråkig och att man vid fyra av dessa tillfällen nominerat enbart finskspråkiga romaner.⁵¹ Ett par år senare bedyrade dåvarande ordföranden för Finlands bokstiftelse Minna Castrén emellertid att man vid tillsättningen av jurygrupper lade speciell vikt vid de påtänktas kunskaper i svenska.⁵²

Det är också tydligt att den finlandssvenska opinionen genom åren har gjort jurymedlemmarna beredda på vad som komma skall, ifall de inte nominerat någon finlandssvensk kandidat till priset: ”Ska du ställa mig till svars för att här inte finns nån finlandssvensk?” inledde

48. Pia Ingström, ”Undertryck i mellanörat”, *Hufvudstadsbladet* 14/11 2008.

49. Ibid.

50. Tuva Korsström, ”2008 blev ett helfinskt Finlandiaår”, *Hufvudstadsbladet* 14/11 2008.

51. Pia Ingström, ”Den allt svårare svenskan”, *Hufvudstadsbladet* 7/11 2015. Ordföranden för urvalsjuryn, Iris Schwanck, hänvisade som brukligt till prisets stadgar: ”I Finlandia finns inga kvoter – varken för kvinnor, finlandssvenskar, samer eller personer av utländsk härkomst.” Annika Hällsten, ”Finska dagen med Finlandiakandidater”, *Hufvudstadsbladet* 7/11 2015.

52. Elin Willows, ”Inte omöjligt för svenskspråkig översatt skönlitteratur att vinna Finlandia – men det har inte hänt sedan 1988”, *Svenska Yle* 27/11 2018, <https://svenska.yle.fi/a/7-1347276> (hämtad 2/11 2023).

exempelvis nomineringsnämndens ordförande Hannu Marttila med att fråga i en intervju i *Hufvudstadsbladet* 2011. ”Men nej, 2011 var inget stort finlandssvenskt romanår [...]. Helfinska listor har setts tidigare [...] utan att världen gått under”, konstaterade Pia Ingström försonande den gången.⁵³

FINLANDIAPRISET SOM BROBYGGARE

Gång efter annan har alltså framför allt nomineringarna till Finlandiapriset ifrågasatts och kritiserats utifrån språkpolitiska aspekter. Men kan litterära priser, som Margriet van der Waal frågar sig i en studie om litteraturpriser i Sydafrika, tvärtom också medverka till att ”undergräva långvariga kulturella och identitetsmässiga gränsdragningar, utstakade av språkskillnader”?⁵⁴

Vid framgång för finlandssvenska författare i Finlandiaprissammanhang är det just inkluderande och brobyggande egenskaper som betonas i finlandssvensk press. När Jörn Donner tilldelades priset 1985 för romanen *Far och son* rapporterades det att prisjuryns ordförande Kai Laitinen vid prisutdelningen läste upp motiveringen på svenska som en artighetsgest till Donner. Donners förläggare Johannes Salminen fick för sin del konstatera att ”det är glädjande att ett val kan träffas så suveränt över språkgränsen” och att ”det är ett fint klimat som den finlandssvenska litteraturen arbetar i”.⁵⁵ Konstateras kan också att priset fick direkt effekt på försäljningen över språkgränsen då den finska översättningen av Donners roman snabbt gick upp i topp över sålda böcker i Finland.⁵⁶ Det kulturella kapitalet växlades alltså snabbt till ekonomiskt kapital.

53. Pia Ingström, ”Fördomsfria val och smart strunt”, *Hufvudstadsbladet* 11/11 2011.

54. “[...] if the phenomenon of literary awards and prizes in itself may be subverting long-standing cultural and identity boundaries demarcated by language differences”. Margriet van der Waal, ”Rewarding an imagined South Africa. Literary prizes in South Africa before and after 1994”, Petra Broomans, Mathijs Sanders & Jeanette den Toonder (eds.), *Literary Prizes and Cultural Transfer*, Groningen: Barkhuis 2021, s. 131–158, citatet s. 132, <https://doi.org/10.2307/1.ctv23wff37q>. Översättning till svenska: TR.

55. Ebba Elfving, ”Finlandiapriset ger: Pengar, PR, bokintresse”, *Hufvudstadsbladet* 11/1 1986.

56. Gustaf Widén, ”Priset gjorde Donner till bästsäljare”, *Borgåbladet* 28/1 1986.

Året efter, när det tredje priset delades ut, lyftes prisjuryns ordförande Majja Lehtonens ord om prisets inkluderande roll fram: "Finlandia-prisets natur betonar ett viktigt drag i vår nationella kultur, nämligen att litteraturen i Finland är en sammanhängande helhet oberoende av språkfrågor."⁵⁷ Genom att betona prisets inkluderande snarare än exkluderande natur strävar man således efter att höja såväl prisets som de prisutdelande instansernas, juryns och domarnas status och kulturella kapital.

När Gösta Ågren tilldelades Finlandiapriset 1989 för diktverket *Jär* uppmärksammades det synnerligen stort i den finlandssvenska pressen. Inte minst prisets betydelse för den finlandssvenska litteraturen och för minoriteten i stort, samt de brobyggande aspekterna över språkgränsen, dominerade rapporteringen. Gustaf Widén menade i *Borgåbladet* att det faktum att en finlandssvensk poet vars verk aldrig översatts till finska ändå kunde få Finlandiapriset var "dagens stora sensation".⁵⁸

Kommentarerna i *Hufvudstadsbladet* var likaledes lyriska. Här Tuva Korsström:

Undrens tid är inte förbi. Finlands mest hårdspansorerade statuspris har gått till ett diktverk som i marknadsföringsögonblicket inte är tillgängligt för den läsande allmänheten. [...]

Årets jury har gjort ett både litterärt och språkpolitiskt djärvt val. Räk-
nar man i mandat, stod en finskspråkig manlig prosaist i turen. Valet föll på en svenskspråkig manlig lyriker, okänd för språkmajoriteten, aldrig tidigare översatt till finska och dessutom själv obevandrad i det finska språket. Man kan med fog påstå att dikten triumferat över språkbarriärer, mandattänkande och kommersialism.⁵⁹

Ågrens förläggare Johannes Salminen kommenterade för sin del:

Ur ett historiskt perspektiv är det här valet också ett glädjande tecken på hur långt vi kommit förbi det nationella språktraumat – redan de

57. T.K (Tuva Korsström?), "PR-jippo och stressfaktor", *Hufvudstadsbladet* 9/1 1987.

58. Gustaf Widén, "Gösta Ågren om sitt pris: 'Man kan inte skriva i kapp'", *Borgåbladet* 13/1 1989.

59. Tuva Korsström, "Kommentaren", *Hufvudstadsbladet* 13/1 1989.

tre finlandssvenska kandidaterna av tio och sedan detta slutliga val tyder på ett gott språk- och kulturpolitiskt läge.⁶⁰

Allra mest entusiastisk var kanske Kaj Hedman i *Österbottningen*:

På detta sätt är torsdagen den 12 januari en stor dag för alla som sysslat och sysslar med att antingen skapa eller ta del av kulturen i det svenska Österbotten. För en kollega till Ågren känns priset som ett erkännande åt principen att det inte spelar någon roll om konst skapas i huvudstad eller på landsbygd, på finska eller svenska. Priset kommer att närma den finskspråkiga och den svenskspråkiga kulturen och lyriken med varandra och bidra till att riva ner de rester av stängsel och murar som funnits mellan språkgrupperna. Valet av Ågren till pristagare var ett uttryck för fördomsfrihet och tolerans.⁶¹

Återigen är det alltså inte blott pristagaren Gösta Ågrens författarskap som enligt kommentarerna genom Finlandiapriset konsekreras över språkgränserna som ett framstående *finländskt* författarskap, utan hela den finlandssvenska litteraturen och kulturen erkänns och konsekreras som naturliga delar av den finländska kulturen.

Om helfinska jurygrupper utan svenskspråkiga medlemmar tidigare ofta kraftigt ifrågasatts och kritiserats, gick Susanna Ginman många år senare på ledarplats i *Hufvudstadsbladet* till försvar för urvalsnämnderna efter att Ulla-Lena Lundberg tilldelats Finlandiapriset 2012, och framhöll i stället de brobyggande aspekterna i deras arbete:

I årets urvalsnämnder för Finlandiaprisen fanns inga finlandssvenskar med, vilket väckte oro. De tre olika urvalsnämnderna [...] trotsade fördomarna. I alla kategorier kandiderade också verk av svenskspråkiga. Att sedan två av tre pris går till böcker på svenska är glädjande och välförtjänt. [...]

60. Pia Ingström, ”I konstens värld kan man inte tävla”, *Hufvudstadsbladet* 13/1 1989.

61. Kaj Hedman, ”Fördomsfritt belöna Jär”, *Österbottningen* 13/1 1989.

Det fina är att de sprängt språkmuren, Rönns till och med översatt. I Lundberg får Svenskfinland sin första kvinnliga Finlandiapristagare, vilket också det har symbolisk betydelse.⁶²

Emellanåt har tongivande finskspråkiga röster gjort finlandssvenskarnas sak till sin, vilket också kan ses som en form av brobyggande. År 1998, då en finlandssvensk fanns bland de sex kandidaterna, var de finlandssvenska tongångarna kraftigt nedtonade jämfört med två år tidigare. Gustaf Widén uttryckte exempelvis förhoppningar om att den språkpolitiska debatten från 1996 inte skulle upprepas, och menade att Finlandiapristävlingen ”uttryckligen” måste handla om kvalitet samtidigt som han bannlyste alla tankar på språklig kvotering.⁶³ I stället var det Timo Hämäläinen, mångårig kritiker på *Helsingin Sanomat*, som undrade var finlandssvenskarna höll hus:

Var är finlandssvenskarna? [...] Utelämnandet av finlandssvenska författare från listan över nominerade är [...] obegripligt övermod, eller vill nämnden sända ett budskap om att finlandssvensk litteratur för närvarande inte kvalificerar sig för de här litterära danserna? I så fall är nämndens budskap felaktigt: bra och högklassig litteratur skrivs fortfarande på svenska i Finland.⁶⁴

Eftersom uttalandet gjordes av en av Finlands mest inflytelserika litteraturkritiker, i Nordens största tidning som med en upplaga på nästan 400 000 tryckta exemplar (år 2001) har beskrivits som ”den mest inflytelserika rösten i den finländska presskören”, kan det betecknas som mycket betydelsefullt och man kan anta att det genererade en

62. Susanna Ginman, ”Grattis och hurra!”, *Hufvudstadsbladet* 5/12 2012.

63. Gustaf Widén, ”Glöm inte lyriken”, *Hufvudstadsbladet* 20/11 1998.

64. ”Missä ovat suomenruotsalaiset? [...] Suomenruotsalaisen kirjailijan jättäminen ehdokaslistalta on [...] käsittämätöntä uhoa, vai haluaako lautakunta viestittää, että suomenruotsalainen kirjallisuus ei nykyisellään ole kelvollista näihin kirjallisiin karkeloihin? Siinä tapauksessa lautakunnan viesti on väärä, ruotsiksi kirjoitetaan Suomessa yhä ja edelleen hyvää, korkeatasoista kirjallisuutta.” Timo Hämäläinen, ”Finlandia-palkinto on vakavaa leikkiä, ja siinä valitaan lopulta väärä kirja”, *Helsingin Sanomat* 20/11 1998, <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003759684.html> (hämtad 16/8 2023). Översättning till svenska: TR. Se även Leppäaho, *Kiitosta kiinnostavimmalle kirjallisuudelle*, s. 180–181.

stor mängd medialt och kulturellt kapital till den finlandssvenska litteraturen.⁶⁵

Att det under jubileumsåret 2017, då Finlands 100-åriga självständighet firades, saknades finlandssvenska kandidater bland de nominerade ledde åter till viss besvikelse i den finlandssvenska offentligheten. Fredrik Sonck på *Hufvudstadsbladet* menade bland annat att man med tanke på ”det anspråksfulla namnet Finlandia” hade kunnat förvänta sig viss finlandssvensk representation och ”en liten bugning åt landets andra nationalspråk” just under jubileumsåret.⁶⁶

Just en sådan bugning stod i stället det årets vinnare Juha Hurme för under prisceremonin ett par veckor senare, då han framförde sitt tacktal på både finska och svenska och avslutade talet med: ”För er som inte förstod vad jag nyss sa, har jag ett enkelt råd. Lär er svenska, töntar!”⁶⁷ Piken tog skruv; dåvarande kulturministern Sampo Terho från Sannfinländarna blev exempelvis så uppbragt att han krävde en ursäkt av Hurme. Någon ursäkt blev det inte; i stället förklarade Hurme i *Hufvudstadsbladet* sin kärlek till svenskan:

Jag ville uppriktigt berätta hur enormt mycket rikare mitt skrivande, min ordteknik och min världsbild blivit tack vare tvåspråkigheten. Edith Södergran, Elmer Diktonius, Gunnar Björling och Runar Schildt – de har öppnat upp språkliga vyer utan vilka jag aldrig skulle ha kunnat bli en Finlandiavinnare.⁶⁸

Så kan man också bygga språkliga broar i de litterära prissammanhangen.

Men emellanåt har också kritiska röster från finskt håll menat att den finlandssvenska representationen i Finlandiaprissammanhang är för stor. När både Kjell Westö (som sedermera tilldelades priset) och Robert Åsbacka fanns bland de sex nominerade 2006 pryde ir-

65. ”Helsingin Sanomat”, *Uppslagsverket Finland*, Helsingfors: Svenska folkskolans vänner 2011, <https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-HelsinginSanomat> (hämtad 1/3 2024).

66. Fredrik Sonck, ”Lite tråkigt ...”, *Hufvudstadsbladet* 11/11 2017.

67. (HBL), ”Finlandiavinnaren: Lär er svenska, töntar”, *Hufvudstadsbladet* 30/11 2017.

68. Tobias Pettersson, ”Finlandiavinnaren: Talet för svenskan kom ur hjärtat”, *Hufvudstadsbladet* 16/12 2017.

Tabell 2. Finlandssvensk representation i Finlandiaprisetets historia

Period	Fi.sv. nominerade	Andel nominerade	Fi.sv. pristagare	Andel pristagare
1984–1993	21/88	23,9 %	3/10	30,0 %
1994–2003	9/60	15,0 %	0/10	0,0 %
2004–2013	9/60	15,0 %	3/10	30,0 %
2014–2023	4/60	6,7 %	0/10	0,0 %
Totalt	43/268	16,0 %	6/40	15,0%

ritationen bland annat hos kommentatorer på *Helsingin Sanomats* diskussionsforum på webben. En debattör ondgjorde sig exempelvis över Åsbackas kandidatur eftersom författaren ”bor i Sverige och skriver om svenskar” och hävdade att nomineringen var ett tecken på ett alltför stort finlandssvenskt inflytande över prisets finansiär och dess jury.⁶⁹ *Helsingin Sanomats* kritiker Jukka Petäjä tog för sin del avstamp i statistiken och konstaterade angående finlandssvenskarnas representation: ”De klarar sig bra, de finlandssvenska författarna.”⁷⁰

Statistiskt sett är finlandssvenska författare mycket riktigt över-representerade i prisets historia (se Tabell 2), där andelen pristagare och nominerade är ungefär tre gånger så stor som den finlandssvenska andelen av landets population.

Bryter man ner prisets 40-åriga historia i tioårsperioder ser man emellertid en tydligt minskad representation över tid i andelen finlandssvenska nomineringar, medan andelen pristagare har fluktuerat mera slumpmässigt (se Tabell 2).

I och med att andelen svenskspråkiga verk av den inhemska skönlitterära utgivningen också har minskat under perioden, var den finlandssvenska andelen nominerade ungefär dubbelt så stor i förhållande till utgivningen under prisets första 30 år, även om antalet nomineringar minskade från de första tio åren. Den senaste tioårsperioden märks

69. Pia Ingström, ”Konspirationsteori: Finnarnas Finlandia”, *Hufvudstadsbladet* 18/11 2006.

70. ”Hyvin ne pärjäävät, suomenruotsalaiset kirjailijat.” Jukka Petäjä, ”Suomenruotsalainen kirjailija ei jää sivuun”, *Helsingin Sanomat* 14/1 2007, <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004453770.html> (hämtad 16/8 2023). Översättning till svenska: TR.

fortsatt en liten överrepresentation av finlandssvenska nomineringar i förhållande till utgivningen och populationsstorleken, men den tycks minska i snabb takt. Under de tre senaste åren har ingen finlandssvensk nominerats till Finlandiapriset, och de senaste elva åren har priset enbart gått till finskspråkiga verk. Vad minskningen beror på skulle behöva studeras närmare, men en gissning är att den tidigare kraftiga överrepresentationen, som alltså också kritiserats från finskt håll, lett till mindre intresse för att framhäva den finlandssvenska litteraturen i dag.

RUNEBERGSPRISET – ETT ALTERNATIV TILL FINLANDIA?

Runebergspriiset instiftades 1986, alltså ett par år efter Finlandiapriset, och hör i dag med en prissumma på 20 000 euro till landets största och mest prestigefyllda litterära priser. Bakom priset stod från början tidningen *Uusimaa*, Suomen Kirjailijaliitto (Finlands författarförbund) och Finlands kritikerförbund. Enligt de ursprungliga reglerna kunde priset – till skillnad från Finlandiapriset – bara ges till ett finskspråkigt verk eller till ett finlandssvenskt verk som fanns tillgängligt i finsk översättning. Päivi Liedes från författarförbundet kommenterade saken i *Borgåbladet*:

Det här är en fråga som vi diskuterade rätt mycket i början [...], och vår spontana reaktion var nog att man borde kunna plocka in finlandssvenska böcker på originalspråk. Uusimaa däremot gick starkt in för de nuvarande principerna och eftersom man i Borgå tydligen inte hade något att invända mot dem så drev vi inte igenom vårt förslag.⁷¹

I samma artikel motiverar *Uusimaas* chefredaktör Reijo Hirvonen reglerna med att tidningen är finskspråkig.⁷²

Helt enligt priskulturens speciella logik, som diskuterats ovan, uppstod den första kontroversen kring Runebergspriiset redan i avslutning till den första utdelningen. På Runebergsdagen 5 februari 1987 gick Gustaf Widén nämligen ut i skarpt angrepp mot prisets stadgar och arrangörer:

71. Carola Stark, "Ingen finlandssvensk kandidat", *Borgåbladet* 10/12 1986.

72. Ibid.

Med den finska lokaltidningen *Uusimaa* som sponsor går man här in för att i skydd av Runebergs goda rykte på båda sidor om språkgränsen bygga upp en uttalat finsk kulturmanifestation.

Modellen för Runebergspriset är direkt tagen från reglerna för Finlandiapriset. Men det som skiljer priset åt [sic] är att man i Borgå inte ger Finlandssvenska [sic] författare en likvärdig chans att konkurrera! [...] Runeberg hörde språkpolitiskt till de liberala och han blev småningom hela landets nationalskald. Men han skulle knappast ha gillat en utveckling som medförde att hans namn användes i finskt-nationell propagandaslyfte.

Det enda rätta vore att stadgarna för Runebergspriset skrevs om!

Här finns det plats för påtryckningar både från prisnämndens ordförande Lars Huldén och Finlands svenska författareförening.

För det viktiga är: i ett tvåspråkigt Finland har ingen språkgrupp monopol på nationalskalden Runeberg!⁷³

Huldén ville dock inte tillstå att finlandssvenskarna var förfördelade. Han påminde bland annat om att SLS samma kväll (på Runebergsdagen) hade delat ut stora prissummor till finlandssvenska författare, och menade att det var naturligt att tidningen *Uusimaa* "vill bjuda sin läsekrets på sådan litteratur som den förstår". Vidare framhöll Huldén möjligheten för finlandssvenska författare att "tävla med översatta verk", och menade att prisstadgarna snarare kunde ha en positiv inverkan för den finlandssvenska litteraturen som morot för förläggarna att snabbare få ut översättningar.⁷⁴

Året efter fanns Christer Kihlman och Leif Salmén – med verk som redan översatts till finska – bland de åtta nominerade. Och Widéns protest från året innan tycks ändå ha vunnit gehör. Både Huldén och Hirvonen framhöll nu att regeln om att endast verk som fanns till-

73. GW (Gustaf Widén), "Runeberg utnyttjas som finsk PR-figur", *Borgåbladet* 5/2 1987.

74. Disa Qvarnström, "Kari Aronpuro fick det första Runebergspriset", *Borgåbladet* 6/2 1987. Att litterära priser kan utgöra en faktor i förlagens strategiska planering för vad som ska översättas har Tapani Ritamäki bekräftat i en intervju där han framhåller att "en finsk översättning hjälper i så pass stor grad att man på Förlaget M definitivt har Finlandiapriset i åtanke när man bestämmer vilka böcker som ska översättas eller inte". Willows, "Inte omöjligt för svenskspråkig oöversatt skönlitteratur att vinna Finlandia".

gängliga på finska kunde nomineras varit föremål för diskussion, och Hirvonen meddelade att ”språkfrågan skulle tas till omprövning”.⁷⁵

En öppning kom då *Uusimaa*, efter att prisets omkostnader blivit alltför dyra för arrangörerna, försökte få Borgå stad att ställa upp som medfinansierare av priset. Borgå stad meddelade i sin tur att en förutsättning för detta var att prisets stadgar skrevs om så att även finlandssvenska originalverk kunde nomineras till priset.⁷⁶ Stadsdirektör Kaj Johansson framhöll att språkfrågan var viktigare än det finansiella, och lyfte framför allt fram kritiken mot stadgarna som dryftats.⁷⁷ Vid prisutdelningen 1989 slog prisnämndens ordförande Kai Laitinen fast att det var ”var hög tid att acceptera också finlandssvenska böcker i de utvaldas krets”, eftersom Runeberg som svenskspråkig var ”hela folkets diktare”.⁷⁸ Förändringen i stadgarna innebar också att Finlands svenska författareförening från och med följande år tillkom som medarrangör.⁷⁹ Ändringen innebar att andelen nominerade finlandssvenska författare snabbt mer än fördubblades, från 15 procent (3 av 20) de tre första åren till 32 procent (7 av 22) de tre följande.

Efter denna språkpolitiskt smått tumultartade start är det tydligt att arrangörerna bakom Runebergspriset – rimligtvis påverkade av det mediala kapitalet som förhandlats fram i den finlandssvenska pressen – sökte öka prisets prestige och kulturella kapital. Det gjorde man genom att positionera det i förhållande till Finlandiapriset, inte minst genom att framhålla att Runebergspriset i högre grad än konkurrenten lyfter fram också den finlandssvenska litteraturen. Att hela tre av åtta nominerade var finlandssvenska – bland dessa inte minst Kjell Westö med *Drakarna över Helsingfors* – då kandidaterna presenterades i december 1996, uppfattades sålunda som en markering mot Finlandiapriset: ”I efterdyningarna kring den smått skandalösa Finlandiaprisnomineringen där för första gången ingen finlandssvensk

75. Disa Qvarnström, ”Kihlman och Salmén tävlar om Runebergspriset”, *Borgåbladet* 12/12 1987.

76. Gustaf Widén, ”Uusimaa vill ha hjälp av staden”, *Borgåbladet* 24/10 1988.

77. T.K (Tuva Korsström), ”Runebergspriset blir tvåspråkigt”, *Hufvudstadsbladet* 25/10 1988.

78. Gustaf Widén, ”Årets Runebergpris till roman med moraliskt djup”, *Borgåbladet* 6/2 1989.

79. GW (Gustaf Widén), ”Svenska originalböcker godkänns nästa gång”, *Borgåbladet* 16/12 1988.

Tabell 3. Finlandssvensk representation i Runebergprisets historia

Period	Fi.sv. nominerade	Andel nominerade	Fi.sv. pristagare	Andel pristagare
1987–1996	19/71	26,8 %	3/10	30,0 %
1997–2006	17/69	24,6 %	2/10	20,0 %
2007–2016	17/79	21,5 %	1/10	10,0 %
2017–2024	18/70	25,7 %	4/8	50,0 %
Totalt	71/289	24,6 %	10/38	26,3 %

roman noterades kom rekylen när kandidaterna för Runebergpriset kungjordes”, skrev Egil Green i *Borgåbladet*. Han framhöll vidare att många av de församlade ansåg att Runebergpriset beaktade finlandssvensk litteratur på ”ett helt annat sätt” och hade en annan ”dignitet” jämfört med Finlandiapriset. I samma artikel kommenterade författaren Christer Kihlman: ”Runebergspriskandidaterna balanserar Finlandiaprisnomineringen, som nog var lite obehaglig. Den hade en språkpolitisk markering fastän det hör till att förneka det [...]” Från arrangörshåll förnekade man heller inte att man positionerade sig på det här sättet, snarare tvärtom: *Uusimaas* chefredaktör Jouko Rönkkö passade på att ge Finlandiapriset en gliring genom att antyda att Runebergprisjuryn var en flitigare jury än den som fanns ”på annat håll”, och poängterade att det ”kändes speciellt lyckat att juryn fastnat för finlandssvensk litteratur”.⁸⁰ Också året efter framhöll Rönkkö Runebergprisets betydelse särskilt som ett ”forum även för finlandssvensk litteratur”.⁸¹

Statistiken visar också att den finlandssvenska litteraturen, med knappt var fjärde nominering och drygt var fjärde vinst, är än mer välrepresenterad i Runebergprisets historia än i Finlandiaprisets (se Tabell 3). Här märks inte heller någon motsvarande nedgång; de senaste åtta åren har hälften av priserna tillfallit finlandssvenska författare.

80. Egil Green, ”Tre finlandssvenska böcker bland åtta Runebergspriskandidater”, *Borgåbladet* 5/12 1996.

81. Egil Green, ”Poesibok och roman flaggade finlandssvenskt i Runebergs hem”, *Borgåbladet* 5/12 1997.

ÖVERREPRESENTATION, KAPITALSTYRKA,
MINORITETSSYMPATIER

Den finlandssvenska litteraturen är också överrepresenterad när man ser till landets övriga mest uppmärksammade litteraturpriser (se Tabell 4).⁸²

Tabell 4. Finlandssvenska pristagare av de mest uppmärksammade litteraturpriserna i Finland

Pris	Fi.sv. pristagare	Andel pristagare
Statspriser (inklusive Finlandspriset)	183/736	24,9 %
Finlandiapriset	6/40	15,0 %
Runebergspriset	10/38	26,3 %
Tack för boken-medaljen	13/58	22,4 %
Eino Leino-priset	7/68	10,3 %
Den dansande björnen	6/34	17,6 %
Sammanlagt	225/974	23,1 %

Som framgår av min tidigare studie är finlandssvenska författare också överrepresenterade i utdelningen av de mest prestigefyllda nationella litteraturpriserna i Sverige (vid sidan av Nobelpriset): räknar vi samman Augustpriset, Samfundet De Nios stora pris, Övralidpriset och Selma Lagerlöfs pris ser vi att 26 av 288 pris gått till finlandssvenska författare.⁸³ Andelen, 9 procent, är tre gånger så stor som den finlands-

82. De tolv mest uppmärksammade finländska litteraturpriserna i finländsk dagspress åren 1970–2000 är enligt Leppäaho (i fallande ordning): Finlandiapriset, J.H. Erkkos pris (numera Helsingin Sanomats litteraturpris), Topeliuspriset, Statens litteraturpris, Eino Leinos pris, Tack för boken-medaljen, Runebergspriset, Mikael Agricola-priset, Fack-Finlandia, Kaarles pris, Rudolf Koivu-priset och Arvid Lydecken-priset. Av dessa bortfaller från min undersökning J.H. Erkkos pris (delas endast ut för debutverk på finska); Topeliuspriset, Arvid Lydecken-priset och Rudolf Koivu-priset (för barn- och ungdomslitteratur); Mikael Agricola-priset (för översättningar till finska); Fack-Finlandia (för facklitteratur) samt Kaarles pris (ges endast till det finska förlaget Gummerus egna författare).

83. Enligt Määttä ("Pengar, prestige, publicitet", s. 270) torde dessa priser – tillsammans med Nordiska rådets litteraturpris och Svenska Akademiens nordiska pris – "vara de mest ansedda" nationella litteraturpriserna i Sverige. Med mycket väl tilltagna prissummor och stor medial uppmärksamhet står de enligt Määttä "i en kategori

svenska andelen av hela den svenskspråkiga populationen. Vidare delar Svenska Akademien sedan 1966 årligen ut ett Finlandspris, som oftast går till finlandssvenska författare,⁸⁴ och sedan 1952 delar Längmanska kulturfonden i Sverige årligen ut sitt Finlandspris till finlandssvenska författare.

Beaktar vi dessutom de två stora samnordiska litteraturpriserna, Nordiska rådets litteraturpris (med en prissumma på motsvarande drygt 40 000 euro) och Svenska Akademiens nordiska pris (med en prissumma på motsvarande drygt 34 000 euro), ser vi att finlandssvenska författare också är kraftigt överrepresenterade i ett nordiskt perspektiv. Sammanlagt nio av 100 (9,0 procent) utdelade nordiska pris (fyra från Nordiska rådet, fem från Svenska Akademien) har tillfallit finlandssvenska författare, samtidigt som finlandssvenskarna utgör cirka en procent av den nordiska befolkningen. Allt detta sammantaget, i kombination med den tidigare omtalade starka och fondfinansierade egna priskulturen, gör det uppenbart att den finlandssvenska litteraturen befinner sig i en gynnsam position i den nordiska priskulturen.

Det innebär att särskilt framgångsrika författare, som Tua Forsström, Bo Carpelan, Monika Fagerholm, Kjell Westö och andra, genom ett slags dubbelverkande Matteuseffekt i ett nordiskt perspektiv lyckas inta sådana positioner som enligt English ofta tillfaller just minoritetsförfattare i dagens transnationella priskultur. Den kännetecknas av att ”framgång faller på dem som lyckas inta positioner med dubbla och mångdubbla fördelar: positioner där den lokala prestige leder till global prestige av det slag som bekräftar och förstärker deras lokala ställning”.⁸⁵

För den finlandssvenska litteraturens del handlar det, som Kristina Malmio uttryckt det, om ”en position entre-deux: mellan den finska

för sig”. Se även Riitamaa, ”... på svenska skrivande skönlitterära författare av talang ...”.

84. Sanna Nyqvist konstaterar att Svenska Akademien genom sina priser ”torde vara den viktigaste utländska institutionen som stöder finländsk litteratur”. (”Ruotsin Akatemia liene merkittävin suomalaista kirjallisuutta tukeva ulkomainen instituutio.” Nyqvist, *Räjähdemiehen perintö*, s. 45. Översättning till svenska: TR.

85. “[...] with success falling to those who manage to take up positions of double and redoubled advantage: positions of local prestige bringing them global prestige of the sort that reaffirms and reinforces their local standing.” English, *The Economy of Prestige*, s. 312. Översättning till svenska: TR.

litteraturen i Finland och den svenska i Sverige, en litteratur som faller mellan de etablerade kategorierna nation och språk”.⁸⁶ Som Möller-Sibeliuss har påpekat angående litteraturhistorieskrivningen i Finland och Sverige innebär den här positionen att den finlandssvenska litteraturen tenderar att antingen ”förbises i båda ländernas kanonisering eller dubbelbokföras”; att den ”införlivas eller främmandegörs beroende på om språk eller nationalitet betonas”.⁸⁷ Samma mekanismer opererar i den litterära priskulturen: att flertalet av de centrala finländska litteraturpriserna, enligt den metodologiska nationalismens principer, utgår från nationalstatens gränser och delas ut till finländska författare oavsett språk, medan merparten av litteraturpriserna i Sverige delas ut till svenskspråkiga författare oavsett författarens nationella härkomst, innebär alltså att finlandssvenska författare kommer i fråga för båda nationernas priser. Den stora finlandssvenska representationen bland pristagarna av de två större samnordiska priserna beror delvis på att prisernas sammansättning gynnar författare från de mindre populationerna och regionerna i Norden.

En möjlig förklaring till det inhemska, svenska och nordiska prisregnet över finlandssvenska författare är också, som Fredrik Sonck har framhållit, att den kapitalstarka finlandssvenska stipendiekulturen i kombination med den småskaliga hemmamarknaden innebär att det för många författare ter sig rimligare att försöka ”meritera sig konstnärligt och göra sig aktuell för nya stipendier” än att skriva ”med siktet inställt på försäljningsframgångar”. ”Förhållandevis mycket av den finlandssvenska litteraturen skrivs alltså”, enligt Sonck, ”i det fält där prisvinnande litteratur överlag brukar hittas.”⁸⁸

86. Kristina Malmio, ”Här och där, nära och fjärran – den finlandssvenska minoritetslitteraturens många rum i senmoderniteten”, *Tijdschrift voor Scandinavistiek* 36, 2018–2019:2, s. 44–57, citatet s. 47, <https://rjh.ub.rug.nl/tvs/article/viewFile/31567/28951> (hämtad 3/II 2023). Artikeln finns även publicerad under samma rubrik i Petra Broomans, Ester Jiresch, Janke Klok & Anja Schüppert (red.), *Transit – 'Norden' och 'Europa': LASS XXXXI 2016*, Groningen: Barkhuis 2018, s. 56–74, <https://doi.org/10.2307/j.ctvggx29s.6>.

87. Anna Möller-Sibeliuss, *Roll, retorik och modernitet i Bertel Gripenbergs lyrik*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2015, s. 24

88. Fredrik Sonck, ”Analys: Finlandssvenskar är kraftigt överrepresenterade vid utdelningen av stora litterära priser – detta är tre tänkbara förklaringar”, *Hufvudstadsbladet* 3/12 2022, <https://www.hbl.fi/artikel/5e712289-a411-4a6f-b933-db208bb7b391> (hämtad 3/II 2023).

En annan betydelsefull faktor – även om Sonck själv menar att den bygger på en ”missunnsam tolkning” – kan vara att ”den finlandssvenska litteraturen drar nytta av juryers minoritetssympatier eller rentav av positiv diskriminering”.⁸⁹ Flera kommentarer från jury- och arrangörshåll i föreliggande undersökning tyder på en viss positiv diskriminering. En sådan behöver i sin tur inte alltid vara ett direkt uttryck för sympati med minoriteten, utan kan också vara en följd av starkt medialt tryck. Som vi sett ovan har kritiken och opinionen i den finlandssvenska pressen i vissa fall direkt medverkat till förändringar i prisernas stadgar såväl som i jurygruppernas språkliga sammansättning. Positiv diskriminering kan i många fall också vara ett sätt att från arrangörshåll öka prisets anseende och prestige (dess kulturella kapital) genom att betona dess aura av vidsynthet och inkludering. Att det samtidigt gynnar den finlandssvenska litteraturen, inklusive den enskilda författaren, kan ses som ett uttryck för den litterära priskulturens natur, där kulturellt, ekonomiskt, socialt och medialt kapital utväxlas i en ständig dans.

89. Ibid.